

ВИСОКА ШКОЛА ЗА ВАСПИТАЧЕ
СТРУКОВНИХ СТУДИЈА
АЛЕКСИНАЦ

НАШЕ СТВАРАЊЕ

Зборник радова са Десетог симпозијума
са међународним учешћем
„ВАСПИТАЧ У 21. ВЕКУ“

14

АЛЕКСИНАЦ
2014.

Издавач:

Висока школа за васпитаче струковних студија
Пиварска б.б. 18220 Алексинац
тел: (018) 804-323, 803-331
e-mail: vas.skola@medianis.net

СВЕН, Ниш
Стојана Новаковића 10

За издавача:

др Стојан Обраловић

Главни и одговорни уредник:

др Миролуб Јоковић

Редакција:

др Даница Радуновић Столић
др Јован Живковић
др Далиборка Поповић
др Мићо Милетић
Аница Павловић

*Чланови уређивачког одбора
из иностранства:*

др Само Фошнарч (Словенија)
др Милош Ковачевић (Република Српска)
др Светлана Калезић Радоњић (Црна Гора)
др Анета Баракоска (Македонија)
др Ала Белусова (Русија)

Лектор:

др Милутин Ђуричковић

Преводилац:

др Игор Петровић

Технички уредник:

др Лазар Стошић

Штампа:

СВЕН, Ниш
Стојана Новаковића 10

Тираж:

150 примерака

ISBN 978-86-7746-506-3

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ	9
------------------	---

1. ОТКРИВАЊЕ СВЕТА У ПРЕДШКОЛСКОЈ УСТАНОВИ

Стеван Јокић: ОТКРИВАЊЕ СВЕТА У ПРЕДШКОЛСКОЈ УСТАНОВИ	13
Ненад Сузић: ОСОБИНЕ ВАСПИТАЧА 21. ВЕКА	22
Милица Јб. Михајловић, Љубиша Михајловић, Невенка Михајловић: ДИЛЕМА ЖИВОТА СА АСПЕКТА МОЛЕКУЛА ДНК	35
Љубиша Михајловић, Милица Јб. Михајловић, Невенка Михајловић: ХОЛИСТИЧКИ ПРИСТУП ЕДУКАЦИЈИ – ХОЛИЗАМ	44
Јово Радош: САДЕЈСТВО ФИЛОЗОФИЈЕ И ПЕДАГОГИЈЕ У ВАСПИТНОМ РАДУ	54
Олгица Бабић – Бјелић: КАКО СУ НАС ДИСЦИПЛИНОВАЛИ И КАКО МИ ДИСЦИПЛИНУЈЕМО СВОЈУ ДЕЦУ	59
Петар Ђуза: ОД ВИЗУЕЛНОГ ДО ВИРТУЕЛНОГ У ПОСТМОДЕРНОМ ДОБУ ..	67
Гордана Сјеничић, Катарина Чутовић, Ана Теофиловић: СА ДЕЦОМ ОКО СВЕТА	77
Веселинка Браловић: УТИЦАЈ МУЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА НА ДЕЦУ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА	84
Марина Гавриловић: МУЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ – НЕКАД И САД	89
Снежана Кутлешкић, Биљана Јелисавчић, Јелена Митрашиновић Брашанац, Мирјана Јелисјевић Лончар: РАСТИМО УЗ МУЗИКУ	94
Милка Симић, Ивана Васиљевић: КУЛТУРНО-ОБРАЗОВНИ ЦЕНТАР У ВРТИЋУ	99
Босилка Оцокољић, Видосава Тењовић: ПУТ ДО ПОВОЉНЕ ПСИХОСОЦИЈАЛНЕ КЛИМЕ У ГРУПИ	107
Марија Александровић: УМЕТНИЧКИ ПОКРЕТ ARTE POVERA И МОДЕРАН ПРИСТУП КОРИШЋЕЊУ РАЗЛИЧИТИХ ЛИКОВНИХ МАТЕРИЈАЛА У РАДУ СА ДЕЦОМ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА	112
Зденка Миливојевић: ЕФЕКТИВНО ЛИДЕРСТВО	117
Веселин Бунчић: ПРИНЦИПИ ФОРМИРАЊА ВИШЕГОДИШЊЕГ ПРОЦЕСА ТРЕНИРАЊА, ПУТ ОД ДЕТЕТА – ПОЧЕТНИКА ПА ДО ВРХУНСКОГ СПОРТИСТЕ	125
Вioletа Поповић: САРАДЊА ПОРОДИЦЕ И ПРЕДШКОЛСКЕ УСТАНОВЕ ...	136
Билјана Попеска, Снежана Јованова-Митковска: КАКО ДО ПОДОБАР ХОЛИСТИЧКИ ПРИСТАП ВО ЕДУКАЦИЈАТА НА ПРЕДУЧИЛИШНИТЕ ДЕЦА	150
Драгица Илић, Борис Илић: МОРАЛНО И ЕКОЛОШКО ВАСПИТАЊЕ БИТНА ПРЕТПОСТАВКА ОПСТАЈКА ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ	163
Слободанка Миладиновић, Далиборка Живковић: ПРЕДШКОЛСКЕ И ШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ ИЗВОРИ ЗНАЊА И ЗДРАВЉА	168
Ирина Поповић, Маја Радужков: ЗНАЧАЈ ИГРЕ У ВАСПИТАЊУ ПРЕДШКОЛСКОГ ДЕТЕТА	173

2. ПОДСТИЦАЊЕ И РАЗВОЈ ДАРОВИТОСТИ КОД ПРЕДШКОЛСКОГ ДЕТЕТА

Љубиша Златановић: ПРИРОДА И ПСИХОЛОШКИ ЗНАЧАЈ КРЕАТИВНОСТИ ПРЕДШКОЛСКЕ ДЕЦЕ - ИМПЛИКАЦИЈЕ ЗА ВАСПИТНУ ПРАКСУ	
Драгана Гавриловић Обрадовић: ВАШЕ ДЕТЕ ГЕНИЈЕ	
Радмила Ђурић: ДЕТЕ У ПРОЦЕСУ УЧЕЊА	
Ахмед Бихорач: ПОДСТИЦАЊЕ И РАЗВОЈ ДАРОВИТОСТИ КОД (ПРЕДШКОЛСКОГ) ШКОЛСКОГ ДЕТЕТА	
Марко Столић, Даница Радуповић Столић: УЧЕЊЕ СТРАНОГ ЈЕЗИКА НА НИВОУ ПРЕДШКОЛСТВА	
Драгана Драгутиновић, Бојана Николић: ИНОВАЦИЈЕ У ПРИСТУПУ ЛИКОВНОМ ОБРАЗОВАЊУ ПРЕДШКОЛСКЕ ДЕЦЕ	
Марија Савић: ИНОВАТИВНИ ПРИСТУП ПРИ ПОСТАВЦИ ОСНОВНИХ ТОНСКИХ ВИСИНА	
Драгана Љубисављевић: САМОСТАЛНО УЧЕЊЕ - УСЛОВ ЦЕЛОЖИВОТНОГ УЧЕЊА	
Виолета Николић: ЗНАЧАЈ СЛИКОВНИЦЕ ЗА РАЗВОЈ ДЕТЕТА	
Весна Лазић: СРЕДСТВА ДРАМСКОГ ИЗРАЖАВАЊА У ПРИПРЕМИ ТЕКСТА ЗА СЦЕНСКО ИЗВОЂЕЊЕ НА ПРЕДШКОЛСКОМ УЗРАСТУ	
Бранко Поповић: СЦЕНСКА УМЕТНОСТ У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА ДАРОВИТОСТИ КОД ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА	
Даница Столић: ФОЛКЛОРНА ЛУТКА И ЊЕНА ПРИМЕЊИВОСТ У ВРТИЋУ	
Аница Павловић: СВЕТ ДРАМЕ И ПОЗОРИШТА У ПРЕДШКОЛСКОЈ УСТАНОВИ	
Дејан Милетић, Аница Павловић: ЗНАЧАЈ ДРАМСКОГ ВАСПИТАЊА У ВРТИЋУ	
Александар Ракић, Габријела Чмерић, Драгана Ст. Рудњанин: УКЉУЧИВАЊЕ И ВЕЋА ДОСТУПНОСТ ПРИПРЕМНОГ ПРЕДШКОЛ ПРОГРАМА ДЕЦЕ РОМСКЕ НАЦИОНАЛНОСТИ	
Наташа Ђурић, Марина Ивановић: РАЗВИЈАЊЕ КРЕАТИВНОГ МИШЉЕЊА КОД ДЕЦЕ УВОЂЕЊЕМ ИНОВАТИВНИХ МЕТОДА У ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНИ ПРОЦЕС	
Оливера Крупец: СВЕВРЕМЕНЕ ИДЕЈЕ ЈАНА КОМЕНСКОГ О ОБРАЗОВАЊУ И ВАСПИТАЊУ	
Часлав Стоиљковић: ОСПОСОБЉАВАЊЕ ВАСПИТАЧА ЗА РАД СА ДАРОВИТОМ ДЕЦОМ	
Драгица Станковић: ИГРА КАО СРЕДСТВО УПОЗНАВАЊА ДЕТЕТА У САВРЕМЕНОЈ ПРЕДШКОЛСКОЈ УСТАНОВИ	
Небојша Цветковић, Снежана Цветковић: МОТОРНО УЧЕЊЕ ОСНОВНИХ ТРЕНАЖНИХ ПОКРЕТА ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА	

3. УНАПРЕЂИВАЊЕ КВАЛИТЕТА РАДА ВАСПИТАЧА (ИНОВАЦИЈЕ, ПРЕПОРУКЕ, СТАНДАРДИ)

Мира Јовановић: ПРОФЕСИОНАЛНИ РАЗВОЈ И ПРОМЕЊЕНЕ	
УЛОГЕ ВАСПИТАЧА У 21. ВЕКУ	331
Татјана Нововић, Веселин Мићановић: ВАСПИТАЧИ КАО ПЛАНЕРИ	
ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА У ПРЕДШКОЛСКИМ УСТАНОВАМА	
У ЦРНОЈ ГОРИ	337
Биљана Гајић: ПРАЋЕЊЕ ПРОФЕСИОНАЛНОГ РАЗВОЈА ВАСПИТАЧА	
КРОЗ ИСКУСТВО КОМИСИЈЕ ЗА ПРОВЕРУ САВЛАДАНОСТИ ПРОГРАМА	
УВОЂЕЊА ПРИПРАВНИКА У САМОСТАЛНО ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА	
У ПРЕДШКОЛСКОЈ УСТАНОВИ	346
Деспина Сивевска, Јадранка Рунчева: ПРОФЕСИОНАЛЕН РАЗВОЈ	
НА ВОСПИТУВАЧОТ	354
Јадранка Рунчева, Деспина Сивевска: ВКЛУЧЕНОСТ НА ДЕЦАТА	
СО ПОСЕБНИ ОБРАЗОВНИ ПОТРЕБИ ВО РЕДОВНИТЕ ГРУПИ	
ВО ДЕТСКАТА ГРАДИНКА	363
Весна Краварушић: СТАВОВИ БУДУЋИХ ВАСПИТАЧА	
О ДЕМОКРАТСКИМ ВРЕДНОСТИМА	372
Снежана Прелић, Бранка Мандић: ПРЕВЕНЦИЈА ПОРЕМЕЋАЈА	
ПИСАЊА КОД ПРЕДШКОЛСКЕ ДЕЦЕ	380
Мелинда Симић, Бранислава Петрашков Мучалов:	
„ЧУВАРИ ОСМЕХА“ У ВРТИЋУ	389
Живорад Миленовић: ПРИМЕНА МОДЕЛА ИНТЕРАКТИВНОГ	
ИНТЕГРИСАНОГ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА У ДЕЧЈЕМ ВРТИЋУ	393
Јасмина Боуали Стопојковић, Татјана Ристивојевић, Јелена Драговић	
МЕТОДОЛОГИЈА САРАДЊЕ ПРЕДШКОЛСКЕ УСТАНОВЕ	
И ОСНОВНЕ ШКОЛЕ ЗА ДЕЦУ СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ	399
Анкица Симола Ковачевић: ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД ОДНОСА ДРУШТВА	
ПРЕМА ОСОБАМА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ	402
Соња Величковић: ПРИПРЕМНИ ПРЕДШКОЛСКИ ПРОГРАМ -	
НОВА КОНЦЕПЦИЈА ПРЕДШКОЛСКОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА	408

4. ДЕТЕ У ВРЕМЕНУ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

Невена Поповић: ДИГИТАЛНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ И ЊИХОВО	
КОРИШЋЕЊЕ У ОБРАЗОВАЊУ	417
Тања Спасојевић: МОГУЋИ НАЧИНИ ПРЕВАЗИЛАЖЕЊА НЕГАТИВНОГ	
УТИЦАЈА ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ НА ПОРОДИЦУ, ДЕТЕ И ВАСПИТАЊЕ	
ПРЕДШКОЛСКОГ ДЕТЕТА	423
Марина Ивановић, Наташа Ћирић: МЕДИЈИ И ВАСПИТАЊЕ ДЕЦЕ	
У ПРОЦЕСУ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ	428
Марија Јоновић: БИБЛИОТЕКА И ПЕРСПЕКТИВА РАЗВОЈА	
ПРЕДШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ	434
Миле Пенков, Силвана Видојковић: САРАДЊА БИБЛИОТЕКАРА	
ОСНОВНЕ ШКОЛЕ И ВОДИТЕЉА ЛУТКАРСКЕ СЕКЦИЈЕ	440
Данијела Манић: БИЛИНГВАЛНА НАСТАВА – ИЗАЗОВ 21. ВЕКА	445
Михајло Марковић, Соња Новотни: ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА - ПРИЧИНА	
ЗА ВРАЌАЊЕ НА ВЕРОНАУКАТА ВО ВОСПИТНООБРАЗОВНИОТ	
ПРОЦЕС КАЈ ДЕЦАТА	451

Љиљана Ђурчић: ЗРНА МУДРОСТИ	
Александра Илић: ШТА И КАКО УЧИМО, НАПРАВЉЕНИМ ИЗМЕНАЋУЈЕМО	
Весна Минић, Марија Јовановић: УЛОГА ВАСПИТАЧА У СТВАРАЊУ ПАРТНЕРСКИХ ОДНОСА	
У ПРЕДШКОЛСКИМ УСТАНОВАМА НА КОСОВУ И МЕТОХИЛИ	
Група аутора: У ЗДРАВОМ ТЕЛУ ЗДРАВ ДУХ	
Саша Костић, Игор Станојевић: ПЛИВАЊЕ НА СПЕЦИЈАЛНОЈ ОЛИМПИЈАДИ	
Игор Станојевић, Дејан Миленковић: МЕТОД „СТАНИЦА“ У НАСТАВИ ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА	
Драгутин Рајић: ОЛИМПИЈСКИ ШАМПИОН СА ЈУБИЛАРНИХ ОЛИМПИЈСКИХ ИГАРА У АТИНИ	
Милица Вучуровић: ДЕТЕ И ИНТЕРНЕТ У ВРЕМЕНУ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ	
Радован Станојевић: ШКОЛА, ДРУШТВО И ДЕЧЈЕ ЛИКОВНО СТВАРАЛАШТВО	

5. ВЕРА И РЕЛИГИЈСКИ САДРЖАЈИ У ВАСПИТАЊУ И ОБРАЗОВАЊУ ДЕЦЕ

Мирјана Марковић: ВЕРА И РЕЛИГИЈСКИ САДРЖАЈИ У ВАСПИТАЊУ И ОБРАЗОВАЊУ ДЕЦЕ МЛАЂЕГ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА	
Бошко Миловановић: ВЕРСКО ОБРАЗОВАЊЕ КАО НУЖАН ДЕО ЦЕЛОВ ОБРАЗОВАЊА И ПРЕДУСЛОВ РАЗВОЈА ЦЕЛОСНЕ ЛИЧНОСТИ	
Ивана Раичевић, Наташа Ђорђевић, Виолета Николић, Милена Станков: ТРАДИЦИЈА ЗА БУДУЋНОСТ	
Енвер Ујкановић: ВЕРСКА НАСТАВА КОД ПРИПАДНИКА ИСЛАМА НА ЈУЖНОСЛОВЕНСКИМ ПРОСТОРИМА	
Зорица Ђурић, Невенка Поповић: ТРАДИЦИЈА У РАДУ СА ДЕЦОМ	
Амир Даутовић: ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НАСТАВЕ НА БОСАНСКОМ ЈЕЗИКУ У САНЦАКУ	

6. СВЕТ КЊИЖЕВНОГ ДЕЛА ЗА ДЕЦУ И/ИЛИ ОДРАСЛЕ

Бранкица Бојовић: УСВАЈАЊЕ КОНТРАСТИВНИХ ЕНГЛЕСКИХ ДИСКУРСНИХ ФИЛЕРА И ЊИХОВА СИНТАКСИЧКА СТРУКТУРА	
Предраг Јашовић: МОТИВ БЛИЗАНАЦА КАО ТЕМАТСКА ОКΟΣНИЦА СТВАРАЛАЧКОГ ПОСТУПКА МИЛУТИНА ЂУРИЧКОВИЋА	
Мирјана Стакић: УЛОГА И ЗНАЧАЈ СТИЛСКИХ СРЕДСТАВА У ОТКРИВАЊУ СВЕТА КЊИЖЕВНОГ ДЕЛА	
Весна Тодоров: МОГУЋИ СВЕТОВИ У БАЈКАМА ГРОЗДАНЕ ОЛУЛИЋ	
Анђелка Лазић: НАРОДНА И ИНСТИТУЦИОНАЛИЗОВАНА ВЕРА И ОБИЧАЈИ ЛАЗАРЕВИЋЕВИХ ЈУНАКА СУ ЖИВА ЦРКВА	
Ружица Јовановић: СВЕТ ОДРАСЛИХ И СВЕТ ДЕЦЕ У РОМАНИМА БР. ЂОПИЋА И ЊИХОВА АКТУЕЛНОСТ У САВРЕМЕНОМ ВАСПИТАЊУ	
Тамара Грујић: НИКОЛА ЦВЕТКОВИЋ КАО МЕТОДИЧАР И ПОЕТИКОЛОГ	
Војо Ковачевић: ВАРЉИВА ЈЕДНОСТАВНОСТ ПОЕТСКОГ ИСКАЗА МИРОСЛАВА АНТИЋА	

Биљана Самарџић, Далиборка Шкипина: УЛОГА И ЗНАЧАЈ ШТАМΠΑРСТВА У ПРОСВЕТНОМ И ШКОЛСКОМ РАДУ СРБА	612
Соња Новотни, Михајло Марковић: ГОРЕЊСКОТО НАРЕЧЈЕ НАСПРЕМА ЦЕНТРАЛНО-МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ	618
Јованка Денкова, Махмут Челик: ДНЕВНИКОТ ВО МАКЕДОНСКАТА ПРОЗА ЗА ДЕЦА И МЛАДИ	626
Махмут Челик, Јованка Денкова: КАКО НАСТАЈЕ ПРИЧА ЗА ДЕЦУ	634
Ана Стишовић Миловановић: АРХЕТИПОВИ У КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ	639
Јелена Вељковић Мекић: ОДРАСТАЊЕ КРОЗ ПЕСМЕ „ПЕРО ЗУБАЦ О“	645
Снежана Перишић: ИСТРАЖИВАЧКИ ЗАДАЦИ ПО НИВОИМА СЛОЖЕНОСТИ У ИНТЕРПРЕТАЦИЈИ РОМАНА <i>МАЛИ ПРИНЦ</i> АНТОАНА ДЕ СЕНТ ЕГЗИПЕРИЈА	654
Бранка Мандић, Снежана Прелић: СВЕТ КЊИЖЕВНОГ ДЕЛА ЗА ДЕЦУ	659
Дражен Јашовић: ТОЛКИН У СРЕДИШТУ ТУМАЧЕЊА, ЧИТАЊА И ПРИПОВЕДАЊА	665
Снежана Милојевић: ПРОБЛЕМ ПЕСНИЧКОГ НАДАХНУЋА И ОРИГИНАЛНОСТИ У ПОЕТИКАМА ХУМАНИЗМА И РЕНЕСАНСЕ	676
Милутин Ђуричковић: АВАНТУРЕ НАПУШТЕНОГ ДЕЧАКА	686
Биљана Ристић: КЊИЖЕВНИ ТЕКСТ У НАСТАВИ ФРАНЦУСКОГ ЈЕЗИКА НА РАНОМ УЗРАСНОМ НИВОУ	690
Софија Калезић: НАСТАВНО ПРОУЧАВАЊЕ РОМАНА „ПИПИ ДУГА ЧАРАПА“	693
УПУТСТВО САРАДНИЦИМА	699

ДНЕВНИКОТ ВО МАКЕДОНСКАТА ПРОЗА ЗА ДЕЦА И МЛАДИ

Сажетак: Овој труд го истражува прашањето на дневничката проза во современата македонска книжевност за деца и млади. За таа цел, ќе се работи врз текстот на романите „Заборавениот колосек“ од Глигор Поповски, „Дневникот на Ања“ од Димитар Башевски. Се разбира, овде можат да се вклучат и други дела, но останува фактот дека ваквиот тип на нарација не е многу застапен во современата македонска проза за деца и млади.

Клучне речи: дневник, дневничка проза, романи за деца и млади, македонска книжевност за деца.

1. Вовед

Пред да почнеме со разгледување на корпусот дела кои можат да се окарактеризираат како дневник, можеби најдобро е најпрвин да се осврнеме на тоа "што е дневник?".

Во дигиталниот речник на македонскиот јазик, зборот дневник е објаснет како „книга во која се запишува што се работи секој ден или се забележуваат настани и впечатоци од текот на денот“.¹ Инаку, зборот „дневник“ потекнува од латинскиот збор "diarium" (од "dies", со значење day-ден). Во Оксфордскиот речник², зборот „дневник“ е преведен како "книга во која се врши дневно бележење на настаните и искуствата". Според Concise Oxford Companion to the English Literature, дневникот е "секојдневна хроника на настаните", а луѓето кои пишуваат дневници најчесто ги забележуваат личните и интимни настани и мисли, па според тоа дневниците можат да бидат поделени во две категории: интимни и анегдотски. На ова, се додава и класификацијата според полот на запишувачот. Се истакнува дека женските автори комуницираат поинтимно во своите дневници, додека мажите повеќе се концентрираат на факти и настани. Понатаму, се укажува и на друга поделба на дневниците според односот автор-читател, или со други зборови, која е целта на авторот, дали тој сака неговиот дневник да биде објавен,

Дигитален речник на македонскиот јазик, www.makedonski.info/show/дневник/м, преземено на 11.01.2014.

² <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/diary>, 11.01.2014

па затоа пишува за читатели, или тој само води евиденција за себе. Влашин (Vlašín), заедно со Ледербукова (Lederbuchová), потенцира дека писмото уште се нарекува и "автентичен дневник", и ова се однесува на патописите, мемоарите, автобиографиите, кои, според Ледербукова, можат да се сместат во категоријата на стилизирани дневници – дневници за кои има намера да се печатат. Последната поделба произлегува од опозицијата фикција-нефикција. Автентичните и стилизирани дневници претставуваат нефикционален дел од овој жанр, додека дневниците-романи се фикционален дел. Кај фикционалните дневници, Питер Мортон разликува псевдо-дневник и дневник-иронија/потсмев. Понатаму, тој прецизира дека кај псевдо-дневниците се прави обид фикцијата да се претстави како реален дневник, наводно напишан од протагонист и дека има многу мал, или воопшто не постои јаз меѓу лицето кое го пишува дневникот-нараторот и читателот. За пример, тој посочува дневници, кои всушност се пародија на традиционалните дневници, но она што се иронизира во нив, тоа е миметичката амбиција на романот, а не на пишувачот на дневникот. Во дневникот- иронија/потсмев, меѓу оној кој го води дневникот и самиот дневник е ироничен. Овде линијата меѓу илузијата и автентичноста е многу тенка. Овие дневници, во суштина се хуморно интонирани и секогаш имаат несигурен/неверодостоен наратор-дневничар³. Според Питер Мортон, во неговата статија „Наративните стратегии во фиктивниот дневник“, фиктивниот дневник е посебен вид на наратија за измислени настани во прво лице и во таа смисла е мошне близок со други литературни форми како што се фиктивните автобиографии или мемоари. Самиот фиктивен дневник има долга традиција – реалистичната новела. Овде се посочуваат и можностите на фиктивните дневници: дискретен внес поврзан календарски и претставен во временски секвенци, создавање на впечаток за непосредност со помош на минимални јазови помеѓу настаните и наратијата, ретроспективен раскажувачки упад, максимализирање на документарната илузија па дури и до точка на внесување на навидум "празни" информации во дневникот⁴.

³ The concise Oxford Companion to the English Literature, Definition of the genre, ed. Margaret Drabble and Jenny Stringer, Oxford: Oxford U P, 1990. http://is.muni.cz/th/145339/ff_b/BAThesis-FinalVersion.pdf.10.01.2014, 11.01.2014

⁴ Morton, Peter. "Narrative Strategies in the Fictive Diary: An Abstract." 11.01.2014.

<http://ehlt.flinders.edu.au/humanities/exchange/asri/lw_symp/P_Morton_abstract.pdf>

2. „Заборавениот колосек“ од Глигор Поповски

Овој роман обработува една мошне актуелна и пред сè болна тема од нашето секојдневно живеење.

И претходно Глигор Поповски докажа дека секогаш е во тек со актуелното живеење на нашата младина, но овојпат се чини дека се надмина себеси. Зборувајќи за децата од улица, авторот упатува силен апел не само до луѓето кои се компетентни за таа проблематика, туку и до сите нас - да вложиме максимални напори за интеграција на овие деца што секојдневно ги гледаме по улиците, мостовите и каде ли уште не, во општеството. Тоа се деца заборавени од општеството, надлежните органи, па најчесто и од најблиските. Со романот Заборавениот колосек, Глигор Поповски како да се обидува да ја разбуди нашата совест, да им посветиме двојно повеќе внимание и грижа на ваквите деца, кои секојдневното скитање по улиците може да ги завее по грди патишта.

На такво искушение е ставен и главниот лик во романот - Јанко.

Со него реалниот автор се запознава на самиот почеток од романот, во нечистиот ресторан на старата железничка станица. Уште на почетокот Јанко ја докажува својата чесност, кога го предупредува дека му паднал паричникот: „Имате среќа. Некој можел да ви го смота“.5

Момчето го предупредува авторот да провери дали сè му е внатре, но авторот е сигурен дека сè е во ред, зашто: „- Верувам - реков. - Твоите очи не лажат“(6).

Момчето го препознава авторот и има апсолутна доверба во него, особено по прочитаниот роман Бојан. Вака тоа го објаснува Јанко: „- Со една ваша книга оздравев...

- А од што беше болен, Јанко?

- Од сè. Најмногу од неживот....Губиш сè. Стануваш никој и ништо и не знаеш што да правиш со себе. Не гледаш никаков пат за напред“(9).

Ваквото песимистичко расположение Јанко успеал да го надмине благодарение на однесувањето на Бојан во тешките планински услови на снег, волци, болест, иако на моменти се чини дека дотогашниот живот кај него внел нотка на разочараност, па затоа вели: „Мене црна мачка ми го поминала патот уште кога сум се родил...Животот пред мене е како Јурукот пред Бојан“(12).

⁵ „Заборавениот колосек“, Глигор Поповски, Детска радост, Скопје, 2001 година, стр.5

Затоа момчето наоѓа одушка, доверувајќи му се на дневникот, запишувајќи ги во него сите работи што довеле до тоа да си го напушти семејството и да се најде на улица, или како што вели: „...Дневникот ми служи за разговор. Ми олеснува. Во него си ја сместувам душата ...“(14)

Така, всушност и започнува оваа необична приказна за еден млада детска душа, која на прагот од животот се наоѓа фрлена на неговиот асфалт и препуштена сама на себе. Првата глава ја раскажува реалниот автор, а потоа, во втората глава му ја отстапува улогата на наратор на главниот јунак - Јанко.

Ова дело изобилува со дијалози низ кои се откриваат ликовите. Од друга страна, тие дијалози служат за одредена мотивација, зашто обезбедуваат веродостојност на она што го говорат ликовите. Таа мотивација се засилува со стенограмата, со тоа што се даваат дури и одредени жаргонизми. Инаку, тие дијалози укажуваат на еден реализам на траењето, зашто нивното времетраење одговара на времето кое е потребно да се води еден таков разговор. Времето кое е потребно да се прочита романот одговара на времето потребно да се прочита и еден таков дневник, но, се разбира, не е можно да се опфати времето што го поминал ликот на заборавениот колосек. Инаку, целиот роман е една огромна аналепса, зашто нараторот се навраќа назад, на настаните откако тие завршиле.

3. „Дневникот на Ања“ од Димитар Башевски

Романот е анималистички роман-дневник, поточно се работи за дневник на мачката Ања. Инаку, почетната реченица воопшто не укажува на тоа дека нараторот, авторот на дневникот е мачка: „Многу ги сакам дневниците. Имам прочитано еден напишан од господинот Лисец...“ (9стр.)⁶ Ваквиот почеток недвосмислено асоцира на хуманоиден автор/лик на дневникот, сè до секвенцата: „Има еден дневник од девојчето на мојата стопанка. Многу сум љубопитна да го прочитам. Но, таа го чува заклучен меѓу кориците со мало катинарче. Малите девојчиња секогаш сакаат да скријат што пишуваат. Еднаш се обидов да го пикнам едниот нокот од десната шепа во катинарчето...“ (9). Но, доколку и читателот очекувал, настаните во дневникот да бидат раскажани претежно од мачешка/анимална перспектива, таквиот начин на раскажување се реализира само на неколку места. Така, мачката Ања ни ја слика ситуацијата во домот во кој живее, дадени се имињата на стопаните (Сандра, Коста, Оги и Јане Арбелски), топосот – Скопје, населба Капиштец, зграда 11, осми спрат, хроносот – современиот живот. Со сета своја самосвест за постоењето, Ања нè известува за решението ад почне да пишува дневник од денот на прославата на својот роденден -5 септември: „Велам, ги сакам дневниците зашто во нив се

⁶ Димитар Башевски, Дневникот на Ања, Детска радост, Скопје, 1994.

раскажува едноставно и без многу заобиколувања. ...Затоа и јас седам и го пишувам овој дневник. Нека се забележат, ете, чувствата и мислите на една мачка“ (99).

Глобално, композициски романот би можеле да се подели на два дела, според двата прекини на евидентирање на настаните во дневникот, а самиот дневник не инсистира на секојдневно-дневничко прецизно запишување на настаните, туку таквото бележење е некогаш секојдневно, а некогаш и по една недела.

Инаку, ликот/запишувач, мачката Ања, се однесува сосем како човек и рамноправен член на семејството (дува свеќи на роденденот, пее роденденска песна, добива роденденски подароци, соодветни за мечешкиот род (свежи рипчиња, плетена кошница за спиење, кадифено глувче како играчка), гледа цртани филмови и сл.

Таа е третирана не само како милениче во семејството, туку како мало детенце. Семејството ја носи со себе на излет во родното село на стопанот Коста (Сарајаново), каде Ања за прв пат се запознава со широчината на природата околу себе, со својот мачешки род во ликот на мачорот Мацола, а ќе има и прилика сама да ја лови својата храна, односно полека да учи за животот: „Во изминативе денови сфатив една важна работа: дека светот е поголем и поразновиден, а во исто време и поопасен, отколку што сум мислела јас“ (46).

Ања ја покажува и својата себична, саможива природа, што е во согласност со верувањето за карактерот на мачките, но во нејзиното однесување може да се препознае и егоистичното однесување на мало дете-галениче во семејството. Имено, од дневникот на девојчето Оги дознава за своето раѓање, разделбата од браќата и сестрите кои биле вдомени во други семејства, како и за заминувањето на мајката во непознатото за да, по некое непишано правило, го отстапи своето место на ќерка си. Кога по некое време мајка и пак се појавила на прагот со нов пород во устата, Ања се наодрешила бранејќи го својот простор: „Во тој момент можев да ја издрапам мојата мајка и нејзиното малечко. Нека не се обидуваат да стапнат на моја територија!...За мене беше важно дека мојата некогашна мајка непогрешно сфати дека оваа територија сега е мој дом и дека ќе го бранам без отстапка. Затоа, таа и не го пречекори прагот навнатре, туку се повлече“ (86). Подоцна, кога и самата ќе се најде во ситуација да очекува пород, сфаќа дека и таа истото би го направила за да го заштити породот од опасностите надвор, иако себичноста се уште е присутна: „Сега чувствувам дека и јас истото би го направила. Сега, кога сум во ваква состојба. Но тоа не значи дека тогаш не постапив исправно. Ние мачките знаеме како да се однесуваме!“ (87). Друга ситуација во која Ања се пројавува егоистично и себично, е кога момчето Јане како награда за победата на ликовен конкурс добива куче - кокер шпаниел и на тој начин семејството добива уште еден член. Од

самото негово присуство, Ања се разболува до таа мера што ги посетува и домашниот лекар. Одамна е позната вкоренетата нетрпеливост меѓу мачките и кучињата, но таа не се спомнува никаде во говорот на Ања. Причината заради која Ања се разболува е себичната желба да ја има љубовта на домашните само за себе и да не ја дели со никого. Од таа причина, заминувањето на својата мајка таа не го сфаќа трагично, а подоцна така бесчувствително не дозволува да се заштити кај нив со своето маче. За среќа, домашните ја сфаќаат маката на Ања, па го даваат кучето на еден инвалид како новогодишен подарок. Некаде по Нова година, кај Ања се јавува некој немир, непознат дотогаш, за запознавање на надворешниот свет: „Чувствувам некаква возбуда која не можам да ја совладам. Се качував денес пред огледалото, но и во него не можам да најдам изглед на спокојство. Неколкупати отидов до балконот, се обидот да надушкам во воздухот надвор, но од тој балкон ништо не може да се допре, сè е далеку и недофатно. А јас добивам нагон да гребам со задните нозе и да го поткревам опашот, потоа да се влечам мешечки по подот. Ах, да е можно тоа да биде во снегот, да се втурнам во просторот околу зградите и да се фрлам во преграатките на грмушките“ (80).

Се чини дека среќата на Ања ѝ е предодредена со тоа што кај неа се паѓа паричката за Стара нова година, а таа со нетрпение очекува и насетува дека ќе се случи нешто во нејзиниот живот. Овде некаде, со записот од 29 јануари завршува првиот дел од дневникот на Ања, за да продолжи по месец и половина, со записот од 14 март: „Пред мене е дневникот и гледате, со веќе затапениот молив, ги запишувам повторно моите мисли и моите чувства. Спрема мене не отсуствува ничија љубов. Напротив, сите се уште повнимателни“ (82).

Подоцна, Ања се навраќа на тој период и нè запознава што сè ѝ се случило во тој период. Привлечена од нешто исконско во неа, од повикот на природата, го напуштила домот на 3 февруари по пожарникарските скали со намера да се врати. Но, непријателски расположениот комшија на нејзините стопани ги заградува скалите, па Ања останува надвор. Привремено се засолнува кај госпоѓа од соседната зграда, сè додека еден ден стопанката Сандра не ја здогледала низ прозорецот.

Со враќањето дома, сите стануваат свесни за нејзината нова состојба, очекувањето на пород: „Често чувствувам сонливост и благ умор. Апетитот ми е зголемен. Се движам некако претпазливо и одмерено. Јас ништо не правам, туку тоа си е така самото од себе....Сега разбираам дека поривот, силен и неодложен, да се најдам во таква состојба, беше ме извлекол надвор од удобниот дом кон двориштата и покривите“ (85).

И нејзините новородени мачиња ја доживуваат истата судбина, добиваат нови домови. На самиот почеток на летото, кај Ања се јавува истиот немир познат од порано: „Вечерва го секавам мирисот на

липата што веќе почнува да расцутува во дворот долу...Еден ден ќе се симнам и ќе прошетам по местата што еднаш за кратко ги запознав зимата. Ќе се мушнам во грмушките и ќе се просновам под стреите“ (118). Тој порив ќе ја одведе Ања во смрт, со што завршува нејзиниот дневник со последниот нејзин запис од 2 јануари. По нејзината грозоморна смрт од забите на настрвениот од луѓето питбул, последниот запис, го внесува Сандра, со апел кон сите за похуман однос како кон животните, така и воопшто меѓу луѓето: „Околу паднатото, можеби веќе повредено животно, беше оформен круг од луѓе за мачката да не може да избега. Во кругот е пуштено сега веќе сосем настрвеното куче...Нема ли некоја симболика во тој ритуал – да се атакува врз едно невино суштество и да се ужива во глетката како се растргнува неговото тело!?“ (121).

4.Заклучни согледби

Разгледаните романи ги имаат сите елементи на расказноста, карактеристични за реалистичното раскажување. Овде се присутни сите седум техники на полнење на ликот (ликовите), распределбата на функционалните единици, сетингот (просторот), референцијалното усидрување на дејството и ликот во актуелната стварност...

Во романот „Заборавениот колосек“ е извршено референцијално усидрување, односно авторот си обезбедил кредибилитет со помош на Јанко, кој го води дневникот. И во „Дневникот на Ања“ авторот се труди да изврши референцијално усидрување на дејството, со давање на податоци за хронотопот, имињата на ликовите, професиите, итн. Навистина, читателите немаат никаква причина да не му веруваат на Јанко, кое самото ја дава причината за водење на дневник: „Дневникот ми служи за разговор. Ми олеснува. Во него си ја сместувам душата. И, како што велите, си го врзувам времето“.(14) И до двата романи се работи за свесно раскажување од страна на ликовите и документирање на настаните, како и во „Дневникот на Ања“ која има желба да и запише мислите и чувствата на една мачка.

Кога ќе се осврнеме на дискурсот во романите, забележуваме интересна ситуација. Имено, во „Заборавениот колосек“, се работи за роман кој всушност е дневник, со мноштво раскажани настани во него. Романот има специфична градба, бидејќи има една рамка - раскажувањето на реалниот автор, Глигор Поповски за случајното познанство со необичното момче Јанко, на старата железничка станица, а потем се вметнува раскажувањето на самиот Јанко, преку неговиот дневник, како втора рамка во која се раскажуваат доживувањата на жителите на заборавениот колосек. Раскажувањето во „Заборавениот

колосек“ го почнува и завршува реалниот автор, кој потоа му го отстапува местото на главниот лик на своето раскажување. Тој лик, потоа станува истовремено и наратор, низ чии очи, зборови и мисли се предадени настаните. Јанко е лик кој учествувал во настаните што веќе се завршени, а допрва ќе се раскажуваат. Гледната точка низ целиот дневник е онаа на Јанко, кој ги раскажува и биографиите на другите ликови и нивниот дотогашен живот, но нема пристап во нивната свест, мисли, чувства, или тоа не сака да го открие. Значи, тој е омнисцентен, но не и омнипрезентен наратор. За да определиме за каков вид фокализација станува збор во овие романи, ќе се осврнеме на тврдењето на Цветан Тодоров⁷ за видовите фокализација, и ќе го прифатиме како такво. Според тоа, во романот „Заборавениот колосек“ има наратор кој знае исто што и ликот, или поточно кажано, нараторот и ликот се едно исто лице, па затоа нараторот знае исто колку и ликот, односно наратор=лик. Оваа дистинкција одговара на она што Жерар Женет го нарекува внатрешна фокализација, каде се разликуваат три подвиди, при што ние ќе се определиме за вториот. Имено, овде се работи за променлива внатрешна фокализација, зашто на почетокот и крајот од романот, раскажувач е реалниот автор, а настаните од дневникот ги раскажува ликот-Јанко. Раскажувањето низ целиот роман е во прво лице, што е сосема разбирливо, бидејќи се работи за дневник. И во романот „Дневникот на Ања“ има променлива внатрешна фокализација, односно раскажувањето го започнува нараторот, а го завршува еден од ликовите (зад кој може да се крие и авторот), кој го информира читателот за трагичната судбина на нараторот. Ања, исто така раскажува за настаните од своја гледна точка, раскажува за другите ликови, но не сака/не може да ги открие нивните мисли и чувства, па според тоа е омнисцентен, но не и омнипрезентен наратор.

Литература

1. Башевски, Димитар: Дневникот на Ања, Детска радост, Скопје, 1994.
2. Глигор Поповски, Глигор: Заборавениот колосек, Детска радост, Скопје, 2001.
3. Дигитален речник на македонскиот јазик, www.makedonski.info/show/ДНЕВНИК/М, преземено на 11.01.2014.
4. <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/diary>, 11.01.201
5. Morton, Peter: Narrative Strategies in the Fictive Diary: An Abstract, 11.01.2014
http://ehlt.flinders.edu.au/humanities/exchange/asri/lw_symp/P_Morton_abstract.pdf
6. The concise Oxford Companion to the English Literature, Definiton of the genre, ed. Margaret Drabble and Jenny Stringer, Oxford: Oxford U P, 1990. http://is.muni.cz/th/145339/ff_b/BAThesis-FinalVersion.pdf.10.01.2014, 11.01.201

⁷ Цветан Тодоров, „Категории на литературното раскажување“, во кн. „Теорија на прозата“, предг. Атанас Вангелов, Детска радост, Скопје, 1996, стр.211-212

7. Тодоров, Цветан: Категории на литературното раскажување, во кн. Теорија на прозата, предговор Атанас Вангелов, Детска радост, Скопје, 1996.

Jovanka Denkova, Mahmut Ćelik

DIARY IN THE MACEDONIAN PROSE
FOR CHILDREN AND YOUTH

Abstract: *This paper explores the issue of diary prose in modern Macedonian literature for children and youth. To this end, we will work on the text of the novels "Zaboraveniot kolosek" by Gligor Popovski and "Diary of Anya" by Dimitar Basevski. Of course, this research can include other works, but remains the fact that this type of narration is not very present in contemporary Macedonian poetry for children and young people.*

Key words: *diary, diary prose, novels for children and young, Macedonian literature for children.*